

„Bet varbūt Lielajā Klusumā
arī skumju vairs nav.

Un nav ne pagātnes, ne nākotnes.
Tikai tā sajūta kā viņas laimīgajā sapnī –
piepildīta mirkļa bezgalībā apstājies laiks.”

SANDRA MARTA GRUDULE

Sandra Marta Grudule

Nostalgija

STĀSTS

© Sandra Marta Grudule

© Eraksti 2012

4 lp. / ~ 0,09 MB

Pa logu pretī raudzījās drēgs rīts. Tas atnesa sev līdzī apokaliptiskas noskaņas un smeldzīgu vēlmi atgriezties tur, kur atgriezties vairs nav iespējams. Rudeņiem tik raksturīgā saaukstēšanās uz pāris dienām bija atstādinājusi Annu no darbiem, un domas brīvībā tikušas sāka ložņāt pa atmiņu kambariem. Varbūt sapnī viņa bija atgriezusies bērnībā, mājās - zaudētajā paradīzē. Bet sapnis bija pagaisis. Anna pēkšņi atcerējās savu vecmammu, kura dzīves pēdējos gados, pāršķirstot albūmus, ar acīm glāstīja savu laikabiedru sejas un skumji nopūtās – viņi visi jau aizgājuši, neviena vairs ar ko pārrunāt senos laikus un notikumus. Pēc tēva nāves arī mamma arvien vairāk laika sāka pavadīt kapsētā, domās risinot dzīvē vairs neiespējamās sarunas. Annas paaudze vēl nebija tie, kas masveidā pārceļo uz citiem medību laukiem, tomēr daudzi no viņiem klusām un nepamanāmi bija aizairējuši uz bezcerīgās nolemtības salu, kļūstot šai pasaulei tikpat zuduši kā nomirušie. Pa retam gadījās dzirdēt, ka kāds no turienes esot atgriezies. Apskaidrots, daudz stiprāks un gudrāks. Bet vairums kā pagātnes rēgi kaut kur tepat vien klīda un nekad vairs neatgriezās. Ja jau mirt, tad varbūt nomirt pa īstam, vismaz citu atmiņā palikt nāves, nevis dzīves uzvarētām.

Var jau sevi mierināt, ka laiks nesaudzīgi dzēš ne tikai cilvēkus, bet arī daudz mūžīgākas lietas, kas pastāvējušas ilgāk par viena cilvēka dzīvi. Vecākos ļaudīs klausoties, kāda bija šī vieta pirms gadiem piecdesmit, astoņdesmit..., viņu stāstiem ir grūti noticēt. Pat iztēloties un domās uzburt zudušās ainavas liekas neiespējami. Vienīgās aizgājušā laika liecinieces - fotogrāfijas - tikai skaudrāk atgādina par lietu nepastāvīgo dabu un mainību.

Savai meitai Anna mēdza stāstīt, ka reiz tā klajā lauka vietā auga viņas bērnības mežs ar simtgadīgām eglēm, kuru galotnes stiprā vējā ar dobjū skaņu sitās viena pret otru. Par vāverēm un stirnām, kuras bieži varēja redzēt pa istabas logu, meža zemenēm, kuru visapkārt bija tik daudz, ka varēja saujām grābt, apšu bekām tik lielām kā cepurēm, kas senajās vietās vairs neauga, par puķēm, kādas vairs neziedēja, un smaržām, kādas vairs neeksistēja. Par meliorācijas aizraktajiem karūsu dīķiem, pie kuriem, kopā ar brāli makšķeru pīckām rokās, uz āķiem baltmaizes bumbiņas uzlīpinājuši, viņi laiski vadīja bērnības vasaras dienas. Par pavasara strautiem, kuros cauri kūstošā sniega tuneļiem viņi peldināja skaidu un papīra kuģītšus. Par vecticībnieku purva salu, kur reiz dzīvoja vairākas ģimenes, bet tagad starp sabrukušo māju graustiem tikai pēdējais nodzēries večuks. Par viņu straujajiem zirgiem, viņu sievu krāšņi puķainajiem svārkjiem, veco vīru garajām bārdām un dīvainajām ticības tradīcijām – pat ziemas laikā mest bērnus āliņģī kristīt. Nekā tāda te sen vairs nebija. Tikai vējš grieza vērpētēs pērnās lapas vecticībnieku kapos ezera krasta uzkalniņā. Pagājušajā ziemā nocirta arī Annas meitas bērnības mežu. Ja viņa kādam gribēs par to izstāstīt, neviens vairs neticēs, ka tāds tur kādreiz bijis.

Dūmakainā rudens rītā Anna atkal domās brien atpakaļ, atpakaļ, atpakaļ – tur, uz to vairs nepastāvošo vietu un aizgājušo laiku, kas reizēm kā nogrimusi sala mēdz uzpeldēt no atmiņu dziļēm, vēloties sajust kaut mazliet no reiz izdegušo pavardu un reiz izdzīvoto bērnības vasaru spožās saules siltuma. Atgriezies, atgriezies, atgriezies... atplēst vaļā bērnības mājas krūmiem aizaugušās durvis, vēlreiz staigāt pa nocirsto mežu ēnainajām takām, klausīties aizbērto dīķu viļņu šļakstos.

Viņas meita reti skatās atpakaļ, biežāk fantāzijās aizklīst neaizsniedzamā nākotnē vai uz citām apdzīvotām planētām, jo vairāk tic citplanētiešu nekā Dieva esamībai. Arī Anna grāmatās un filmās ir iepazinusi ciplanētiešu planētas, kiborgus, zvaigžņu karus, nākamo gadsimtu apsolīto realitāti. Bet neko sirdij tuvāku no zinātniskās fantastikas žanra par filozofisku pārdomu dialogu un monologu piepildīto Andreja Tarkovska sirreālo filmu „Solaris” tā arī nav atradusi. Neskatoties uz pēdējos gados strauji progresējošajām tehnoloģijām, spožu zibšņu un vizuālo efektu pārsātinātība nespēj aizlāpīt seklā satura robos. Tā vien liekas, ka it visā jūtu un prāta dziļums zūd reizē ar viņas izmirstošo paaudzi. Šodien vairums kalpo mērķim – visus pārsteigt un šokēt. Ar spožumu, lētumu, prastumu. Tauta brēc pēc šova, un to arī saņem. Pāri visam dāsni tiek lieta salkani šķebinošā pozitīvisma mērce, kas iemidzina prātus. Tikai kāds dzejnieks vēl klaigā, ka gribot ēst, kāds nesamierināms taisnības cīnītājs aicina turēt acis vaļā un neļauties masu zombēšanai. Bet reti kurš viņus vairs dzird.

Pirms kāda laika Annas kolēģis veidoja raidījumu¹ par nākotnes tehnoloģijām. Katrā raidījumā ētera viesi sēdināja laika mašīnā un ļāva viņam izvēlēties kādā nākotnē - pēc 20, 30, 50... gadiem - viņš vēlētos nokļūt. Daudzreiz Anna domāja - vai viņa gribētu iekāpt tādā laika mašīnā un nokļūt nākotnē, ko dzīvē iespējams vai pavisam droši nekad nepiedzīvos? Daudz vairāk, kā ielūkoties nākotnē, viņa vēlējās atgriezties pagātnē. Kaut mirkli vēl pabūt kādā no tiem tumšajiem rudens vakariem, kad tēvs, pēc darba mājās pārnācis, plēsa lūkus un pina grozus vai sēja slotas, bet pēc tam spēlēja šahu ar viņu. Kad Anna atkal vinnēja, tēvs vienmēr teica:

- Meit, meit, tev ir par daudz prāta. Tas pazudinās tavu sievietes laimi.

Kā sadegusi Anna visu dzīvi dzinās pēc prāta. Nespēdama sevī to atrast, viņa meklēja un mīlēja vienīgi ar asu prātu apveltītus vīriešus. Ne tāpēc, lai sacenstos ar viņiem, bet lai pienāktu tuvāk tam, ko pati nespēja iegūt. Tā bija kā apmātība, kurai viņa nespēja pretoties. Labāk būtu mācījusies ēst gatavot vai zeķes adīt, to parasto sievietes laimi notvert. Bet kas tev deva – muļķe, kas muļķe. Tik pa mākoņiem vien...

Tur zudušā laika pavēnī vēl mirkli Anna gribēja pabūt atvasaras piesaulītē vecmammai pie kājām viņas garajos, kuplajos svārkos noslēpusies, kad viņa, mājas priekšā uz soliņa piesēdusi, pina sīpolus vainagos vai lasīja no stīgām apiņus grozā. Sajust tās vasaras dienas smaržu, kad puķainā kleitiņā lēkāja taureņus ķerstot, bet turpat blakus viņas skaistā un jaunības spēka pilnā

māte uz auklas ābeļdārzā karināja tikko izmazgāto veļu. Skriet pretī ciemos atbraukušajam vectēvam, lai viņš paceļ viņu ar savu vienīgo roku un pie sāna piespiedis palidina pa gaisu. Tad līdz tumsai klausīties kā viņš, pie galda sēžot un ik pa brītiņam *Belomor* uzpīpējot, nodzied visas savas dziesmas un vēlreiz izstāsta par Ziemassvētku kaujām, kurās plecu pie pleca kopā ar Ēvaldu Valteru cīnījies, un tikai dziesma viņiem palīdzējusi. Pieglausties savas otras vecmammās baltajam lakatiņam, vēl reizi dzirdēt kā viņa saka: – bitīte mana. Sajust viņas cepto pankūku garšu un mīļās rokas, kas, Annas garos matus ķemmējot, maigi glāsta galvu.

Atgriezties. Tikai uz mirkli. Pavisam īsu.

Bet tikai sapņos viņai tas izdevās. Šķiet vienīgi tiem nebija laika robežu. Tur kopā savijās esošais, bijušais, izsapņotais, zemapziņā mītošais un tas, kas vēl būs. Pie viena galda sēdēja cilvēki no dažādiem laikiem un vietām, kuri dzīvē nekad viens otru nebija satikuši. Un viņiem bija par ko parunāt. Annas sapņos nāca svešinieki, kuriem viņa ikdienā staigāja garām, lai pateiktu ko svarīgu, kaut ko tādu, kas viņai būtu jāzina. Kāda vīrieša bijusī sieva sapnī Annai atdeva savas vecās drēbes. Kāds reiz tuvs cilvēks sapnī atnāca palūgt piedošanu, un sapnī Anna viņam piedeva. Tikai sapnī viņa auklēju zaudēto nepiedzimušo bērnu. Staigāja pa pilsētām, kurās nekad nebija bijusi. Sapņos atkārtojās dzīves situācijas, dodot iespēju izlabot pieļautās kļūdas, meklējot kompromisus ar sirdsapziņu un vainas sajūtu. Tie ļāva izdzīvot neizdzīvoto un piepildīt nepiepildīto. Gluži kā toreiz, kad pārtrūkušās attiecības viņa turpināja izdzīvot sapņos. Kad viņš atgriezās, Anna vairs nespēja atgriezties. Pārāk tālu jau bija sapņos bez viņa aizdzīvojusi.

Un tad vēl tie sapņi par dzīvē nekad nepiedzīvoto karu, kuri mācīja ar zobiem un nagiem turēties pie dzīves. Kara stāsti un filmas no bērnības Annas apziņā bija tik dziļi iesēdušies, ka tas joprojām turpinājās viņas sapņos. Jau atkal ienaidnieki aplenca viņas lauku mājas. Anna šāva ar lielgabalu pa izdauzītajiem logiem. Tad bēga un slēpās mežā. Stindzinošas bailes un pāri visam vēlēšanās dzīvot, palikt un būt. Viņas kara sapņos vienmēr pavīdēja uz staba uzkarinātā cauršūtā ķivere, ko bija gan redzējusi, gan aptaustījusi dzīvē. Tā tur mežmalā stāvēja savā vietā joprojām. Kā atgādinājums, ka tas viss ir noticis pa īstam un nav izdomāts.

Bet paši dārgākie Annai bija sapņi, kas atkārtojās atkal un atkal. Tos nevarēja ne pasūtīt, ne aizbaidīt. Tie atnāca paši, kad bija īstais laiks. Kad viņa zaudēja drošības un līdzsvara sajūtu, kad par kaut ko vai no kaut kā baidījās, sapnis Annu vienmēr aizveda pie melna rāvaina purva grāvja, kam pāri pārmests glumjš, satrupējis balķis. Viņai vajadzēja pa to pāriet otrā krastā. Ja tas izdevās sapnī, tad izdevās arī dzīvē. Bet esot laimes viņa virsotnē, Anna sapnī kā mīļā un pazīstamā gleznā atgriezās saules pielietā jūras krastā ar stāvu kāpu un baltām burām tālumā. Viļņu šlaksti žūžoja ausīs. Maigs, mierīgs vasaras vējiņš glāstīja seju. Sirdī kūleņoja reibinoša laimes sajūta un spārnos ceļošs vieglums. Šim sapnim bija pat smarža. Viņa peldēja jūrā, kaut dzīvē peldēt nemaz neprata. Peldēja droši un viegli. Tā bija tāda vieta kā pasaules mala, kur

beidzas visi ceļi, un nekur tālāk vairs nevar aiziet. Kad viss, kas bija iespējams, ir sasniegts un iegūts. Un nav nekā, ko vēl varētu vēlēties. Jau pirmajā reizē, redzot šo sapni, Annai radās sajūta, ka reiz jau viņa šeit ir bijusi, reiz to visu ir jau piedzīvojusi - *Deja vu*.

Kā sasaukdamās ar viņas domām, radioaparātā negaidīti ieskanējās Annas skolasbiedra dziedātā dziesma: „... lietus nolijis, un man šķiet, ka tā jau kādreiz bijis...”²

Annas mājā vienmēr kaut kas skanēja fonā. Ar klusumu draudzēties viņa vēl tikai mācījās. Bet varbūt Lielajā Klusumā arī skumju vairs nav. Un nav ne pagātnes, ne nākotnes. Tikai tā sajūta kā viņas laimīgajā sapnī - piepildīta mirkļa bezgalībā apstājies laiks.

¹ TV raidījums „Futūršoks”, ēterā kopš 2001. gada

² „Pēc lietus” – N. Pauniņš, „Otra puse”